Aarøsund 1848.

Blade af det gamle Færgesteds Historie.

Af Frovin Jørgensen.

Fra Arildstid har Overfartsstedet mellem Sønderjylland og Fyn været ved Aarøsund.

Dets ældste Historie skjuler sig i Fortidens Mørke, og først i Slutningen af det 13. Aarh. finder vi de første paalidelige Efterretninger om dets Eksistens.

Som det naturlige Opholds- og Bedested hører Færgestedet sikkert til Landsdelens ældste Kroer. Her maatte man ofte i Dage vente paa Magsvejr, og her kunde det efter en streng Overfart i Datidens ufuldkomne Skibe være nødvendigt at faa lidt Varme i Kroppen og Mad og Natlogi, hvis det var for sent at komme videre samme Dag.

Og ikke alene har Aarøsund været et af Landsdelens ældste Bedesteder, det har været en af Rigets vigtigste Indgange, den af Hoveddørene, de fleste, der skulde til eller fra Udlandet, benyttede. Her er Kongerne kommen paa deres Rejser. I Krigstid er Hærene kommet samme Vej. Her har i flere Hundrede Aar Hovedpostruten til Udlandet gaaet. Her er derfor kommet mange Rejsende, og Livet har rørt sig, efter den Tids Skik sikkert ofte noget voldsomt.

— — —

Marts Maaned 1848 bragte forøget Trafik ved det gamle Færgested. Mange Embedsmænd i Hertugdømmerne fandt det ikke raadeligt at forblive der længere og søgte til Kongeriget. Hans Krüger fortæller saaledes, at da han kom til Aarøsund paa Rejse til København efter Mødet i Rendsborg, var der fuldt af Flygtninge, baade militære og civile.

Kort efter blev Færgeforbindelsen indskrænket. I »Dannevirke« for 4. April 1848 læses følgende:

»Saalænge Posten føres over Kolding og Middelfart afgaar daglig en Børt mellem Assens og Aarøsund: Hver Morgen fra Assens Kl. 7, samme Dags Efterm. Kl. 2 fra Aarøsund.

Aarøsund, den 3. April 1848.

C. H. Bruun.«

Senere besatte Fjenden Landsdelen, og Trafikken standsede helt. Nu laa der et Vagtskib ud for Aarøsund og et ud for Haderslev Fjord.

Vel kom nu og da nogen i Land eller blev sat over til Aarø eller Assens, men det skete om Natten. Man frygtede Gæstgiver Frederici i Færgekroen, han var Slesvig-Holstener og mistænkt for at spionere for Fjenden. De fleste Flygtninge blev derfor sejlet over fra Haderslev Fjord.¹⁾ Kun engang imellem kom Toldbaaden og lagde til; men den sejlede hurtigt bort igen.

Den for sit slesvig-holstenske Sindelag bekendte Kammerherre v. Krogh blev den 5. Maj fanget i Stenderup Skov sammen med Skovrider Schrader af nogle danske Soldater og bortført til Fyn.²⁾ De gæve Slesvig-Holstenere omkring Haderslev blev nu bange for, at det samme ved Lejlighed skulde overgaa dem. De henvendte sig i deres Nød til General Wrangel, da han en Dag drog igennem Haderslev paa Vej fra Sundeved, om han ikke vilde lægge en Vagt ud til Kysten, der var ubeskyttet. Netop i disse Dage passerede de tyske Friskarer igennem Byen for sydgaaende. Nogle af dem fik Ordre til at besætte Kysten. Et Kompagni under Kaptajn Aldosser besatte Aarøsund.

For at gøre det Billede, der nu skal oprulles, saa tydeligt som muligt, er det nødvendigt ganske kort at fortælle lidt om disse tyske Friskarer.

Da Oprøret brød ud i Hertugdømmerne, strømmede Folk fra alle Kanter af Tyskland til og vilde deltage i »Frihedskampen«.

Disse frivillige blev til en Begyndelse modtaget med aabne Arme af den provisoriske Regering som Idealister, der gerne

vilde ofre Kræfter og Liv for det fælles Fædreland. Man saa ikke paa, hvad det var for Folk, man fik. De var nemlig, fra-regnet en meget lille Procent, noget ganske andet end Idealister. De fleste af dem havde paa en eller anden Maade gjort sig umulige i deres Hjemegne og skulde nu, frivillig eller tvungen, prøve Lykken et andet Sted.

De mødte blev inddelt i fire Korps og sendt i Felten sammen med den øvrige Hær, men det viste sig, at Samarbejdet i det hele var vanskeligt og med Preusserne umuligt. Hvor Fri-skarerne kom hen, begik de Uordener af forskellig Art og interessererede sig mere for Plyndringer o. l. end for at slaas. Befolkningen klagede over dem, og da det blev særlig slemt i Vejle Amt, blev de beordret Syd paa, forhadet og foragtet.

Det var saadanne Folk, der nu skulde bevogte Kysten, og det var maaske de aller værste, der kom til Aarøsund.

Kaptajn Aldosser havde oprindelig hørt til det Rantzow-ske Frikorps, men som den Eventyrer han var, kunde han ikke indordne sig og brød ud med sin Afdeling for at operere selvstændigt. Her havde han faaet en Opgave, der lige passede ham.

Da han havde faaet Ordren, foretog han en hemmelig Recognoscering til Aarøsund, saa det danske Vagtskib Nep-tun, oprindelig den danske Konges Lystkutter, der laa ud for Færgestedet, og fattede straks den temmelig fantastiske Plan at erobre Skibet; men først skulde der skaffes Baade og søkyn-dig Assistance. Det første var ikke saa let, da Danskerne havde fjernet alle Baadene fra Kysten og lagt dem om bag Aarø. Den søkyndige Assistance fik han i Løbet af nogle Dage fra Flens-borg i Kaptajn Hulbe fra Maasholm i Angel og 20 Matroser.

Den 17. Maj om Natten kørte Fortroppen ni Mand, deriblandt et Par Matroser, til Aarøsund. Ordren lød paa, at de usete af Befolkningen skulde holde Øje med Skibets Bevægel-ser.

De ni blev venligt modtaget af Gæstgiver Frederici, og snart sad alle Krigerne om en dampende Bolle Punch.

Da Dagen gryede, var alle paa deres Post ved Gæstgiverens Vinduer. Af Værten var de sat godt ind i Situationen. Han havde fortalt, at hver Morgen kom en lille Toldbaad fra Assens, som efter at have konfereret med Vagtskibet lagde til i den lille Havn, hvis der ikke opdagedes noget mistænkeligt. Rygtet sagde, at Laurids Skau ad denne Vej holdt Forbindelse med de dansksindede i Omegnen. Ja, han var endog selv kommet i Land her.

Et Raab fra Udkigsmanden fik dem til at se ud — og se: Kutteren havde hejst Orlogsflaget, og hen imod den fløj som en Maage et lille hvidt Sejl.

»Toldbaaden! gør jer færdig!« raabte Føreren.

Ved Raabet: »Fremad!« skulde de styrte ud.

Med dæmpet Stemme gav Udkigsmanden Beretning om Baadens Bevægelser.

»Nu lægger den til ved Kutteren — en Mand stiger ned — den støder fra — den fjerner sig! Pas paa, nu lægger den til! Men hvad er det? Den ligger stille, ligesom den betænker sig — nu vender den om og iler bort! Baaden maa være bleven advaret!«

· Og saaledes forholdt det sig. Udkigsmanden opdagede, at fra Fyrtaarnet flagrede et Tørklæde, som faa Sekunder efter forsvandt.³⁾ I samme Øjeblik væltede en tyk, hvid Røg ud fra Kutterens Side, og en Kugle dansede hen over Vandet. Toldbaaden lod ogsaa sit eneste Stykke Skyts høre og ilede bort.

Tilbage stod nu Freischärlerne, slukørede og ærgerlige. Toldbaaden havde sikkert haft Meddelelse med. Maaske havde Laurids Skau ogsaa været med.

Da deres Nærværelse var røbet, og det derfor ikke længere kunde nytte at skjule sig, løb de fleste over til Fyrtaarnet for at opsøge »Forræderen«.

Uden for Fyrpasserens Bolig blev de modtaget af en Mand, der ikke kunde forstaa dem; men som gjorde Mine til at ville forsvare sig med en tung Økse. Han overgav sig dog og blev taget til Fange.

Adskillige Folk var kaldt til af Skudene, og rundt om samlede sig smaa, truende Grupper.

Den 19. Maj, Klokken 10 om Aftenen, lod Kaptajn Aldosser Hovedstyrken stille ved Sønderbro i Haderslev, paa Vogne blev de transporteret af Sted. Vejret var taaget og vel egnet til Fortagendet, og end ikke Folkene vidste, hvor de skulde hen. Men i Øsby kom en Mand ridende og fortalte, at Planen var forraadt, og at en Kanonbaad havde lagt sig ved Siden af Kutteren.

Kaptajn Aldosser rasede, nu havde han taget alle Forholdsregler, og saa var Planen alligevel røbet. Bare ikke en af Fortroppen havde forraadt dem? Maaske var det Gæstgiveren. De hidsige Bajrer svor en dyr Ed paa, at ved det mindste mistænkelige Tegn skulde Frederici komme til at dingle i det nærmeste Træ.

Under disse Omstændigheder kunde det imidlertid ikke nytte at angribe Kutteren, og Halvdelen af Kompagniet blev derfor lagt i Kvarter i Øsby. Resten tog Aldosser med sig til Aarøsund.

Det var dog ikke Gæstgiver Frederici, der havde forraadt Planen, men derimod det danske Efterretningsvæsen. Laurids Skau, der ledede Efterretningsvæsenet fra Assens, havde haft en Mand i Haderslev, han kom tilbage og berettede, efter Brev til Kaptajn Læssøe: »— — — Nogle enkelte svære Kanoner skulle ogsaa være der (i Haderslev); men som er bestemt for Aarøsund, hvor Fjenden har stærkt i Sinde at erobre Kutteren og Aarø. En Masse Tømmer til Flydebroer eller Slight er til den Ende transporteret dertil. Vi have imidlertid givet Kutterens Fører, Leutnant Schmidt, udførlig Underretning — — —.«¹⁾

Natten forløb roligt, men næste Morgen mellem Klokken 8 og 9 kom Krigsskibet Hekla sejlene forbi paa Inspektion. En ombordværende fortæller i et Brev, dat. 20. Maj:

»I Dag lettede vi og gik fra Alssund til Aarøsund, hvor vi saa nogen vifte med et hvidt Tørklæde. I den Tro, at det var

vore egne, nærmede vi os paa Riffelskuds Distance; men i det samme hilstes vi med et tordnende Hurra og en Del Riffelkugler, som dog ingen Skade gjorde. (Halvkompaniet var lagt bag et Gærde ved Stranden). Hekla var ikke sen til at lade et paa rede Haand værende Varpanker falde agterud, saa vi svajede tværs for, og vi gav os til at beskyde Fjenden med Skraa og Bomber (27 Skud), saa deres Hurraraab forvandlede til Jammerskrig. Han, som havde svunget det hvide Klæde, saa vi styrte.«⁵)

Klokken 4 om Eftermiddagen kom Hekla igen og skød da 25 Skud.

Laurids Skau fortæller om denne Episode:

»— — — Ved Aarøsund har vore Søkrigere truffet godt igaa med deres Kugler, thi alle Haderslevske Læger blev i største Iiel hentede — —.«⁶)

— — —

Freischärlerne stod ret magtesløse over for denne Fjende; hvad kunde man udrette med Geværer. Det eneste, der var at gøre, var at hente Halvkompaniet fra Øsby og sætte Strandvagten. Men nu meldte sig en anden Vanskelighed. Kaptajn Aldosser vidste af Erfaring, at Lediggang var hans Folks værste Fjende. Havde de ikke noget at bestille, forfaldt de altid til alle Slags Udskejelser og var ikke til at styre. I saa Henseende var der gjort bitre Erfaringer. Han fandt da paa, mere for at holde Folkene i Virksomhed end til nogen Nytte, at anlægge en Skanse paa Stranden og ved Siden af en Skyttegrav. I Skansen opstilledes nogle Træstammer, der skuffende lignede Kanoner. De Folk, der ikke var paa Arbejde, gjorde sig det behageligt i Agent Bruuns Hus, «das Herrnhaus». Den fornødne Motion fik man ved Rekvisitioner, et Ord, der havde en forunderlig Klang for enhver Freischärler.

Den 21. Maj kom Hekla igen gennem Sundet og sendte nogle Skud ind i Skansen. Adskillige af Kuglerne gik dog for langt og faldt i den bag ved liggende Banke. En Freischärler, »Luis fra Leipzig«, vilde gaa ud paa Marken og samle nogle af Stum-

perne op; men i det samme kom en Kugle og bortrev hans ene Fod. Han havde dog endnu Kraft til at vende sig om og i Raseri affyre sit Gevær, saa faldt han til Jorden. Han kom paa Sygehuset i Haderslev.)

Den 22. Maj kom baade Hekla og Skirner forbi Færgestedet. En Del Freischärler havde samlet sig ude paa Dæmningen, og Skibene aabnede straks Ilden paa dem og en Flagstang, hvorfra det tyske Flag vajede.

»Det tyske Flag virkede paa Danskerne som en rød Klud paa en Tyr«, skriver et Medlem af Korpset. Hver Gang et Skud lød, dækkede Freischärlerne sig bag de store Kampesten paa Dæmningen, bagefter kom de frem og skreg som besatte, samtidig med at de fyrede deres Geværer af. En af dem, »en Jyde, der virkede som Spion«, stod ude og holdt fast i Flagstangen for yderligere at ophidse Danskerne. Efterhaanden blev Træfsikkerheden dog temmelig stor, og Freischärlerne maatte fortrække op til Færgehuset; men ogsaa her naaede Kuglerne dem. En Gruppe Officerer, der kom frem i Alleen, maatte skyndsomst forsvinde, Grenene fra Træerne raslede ned over dem, og et Bord, der stod dækket til Frokost uden for Færgehuset, blev fejtet rent af en Fuldtræffer.

Da Forestillingen havde varet i nogen Tid, sejlede Skibene bort. Tyskerne havde da mistet 2 Mand og nogle saarede, og Bygningerne var blevet en Del ramponerede.

Kaptajn Aldosser bestemte sig til den 23. igen at prøve paa at tage Kutteren, men forinden skulde der skaffes nogle Baade.

Denne Gang skulde der passes ekstra paa, at der ikke blev robet noget, og Strandvagterne blev forstærket, saa ingen Spioner skulde slippe igennem.

Om Morgenen tidlig blev der afholdt et hemmeligt Krigsraad, hvori det blev bestemt, at en af Førerne næste Nat skulde svømme over til Aarø og hente Baade.

Forsigtigheden hjalp dog intet, inden Aften var alle Baadene paa Aarø trukket op paa Land, og Beboerne i Færd med at opkaste en Skanse til Forsvar under et eventuelt Angreb.

De danske Spejdere var alligevel kommen igennem Vagtkæden, havde faaet opsnuset, hvad der var i Gære, og faaet Meddelelse afsendt til rette Vedkommende. I et Brev den 24. til Kaptajn Læssøe fortæller Laurids Skau, »at man i Forgaars havde transporteret en Mængde Baade fra Haderslev, paa hvilken de (Freischärlerne) vilde sejle ud og entre Kutteren Neptunus.«⁸)

Da Kaptajn Aldosser saa, hvad der skete paa Aarø, blev det klart for ham, at Planen igen var røbet og altsaa maatte opgives. »Det vilde ogsaa i gunstigste Tilfælde have kostet os mindst to Trediedele af vort Mandskab«, skriver et Medlem meget fornuftigt.

Imidlertid skulde det nu afgøres, hvor Danskerne fik deres Oplysninger fra. Undersøgelsen gav et ganske uventet Resultat.

Matrosvagten i Fyrtaarnet meldte, at en af deres Folk en Mand ved Navn Rohde fra Sønderborg, som havde gjort sig bemærket ved et fanatisk Had til Danskerne, hver Morgen Kl. 3 badede ved Færgelejet. Ved disse Lejligheder havde de set ham foretage nogle mærkelige Svingninger med Armene og med Kroppen indtage forskellige »telegrafiske Stillinger«. De havde ikke tænkt paa det før; men nu havde de sat Rohdes Gestikulationer i Forbindelse med Planernes Meddelelse til de Danske. Dermed var dog ikke bevist, at Rohde var Forræder; men Matroserne lovede at iagttage ham i dybeste Stilhed. Samme Dag søgte en Del Orlov til Haderslev, imellem dem var Rohde. Nogle Matroser fulgte efter ham, og da de saa, at han søgte ind til nogle meget ivrige Danske, var hans Skæbne beslægtet, og han blev arresteret. Hvad der kom ud af Forhørene over ham, meldes ikke; men han blev ført til Rendsborg. Maa-ske har han staaet i Forbindelse med de danske Spejdere. I hvert Fald kunde det synes, som om Laurids Skau endog blandt Freischärlerne har fundet Hjælpere.

Kaptajn Aldosser indsaa imidlertid, at uden Kanoner kunde han intet udrette mod Skibene, og sendte Bud til General Wran-

gel, om han ikke maatte faa Kanoner derned. Budet kom tilbage med Svaret, at »wir sollten uns zum Teufel scheeren«, men Kanoner fik de ingen af. Generalen havde nu haft saa mange Bryderier med Friskarerne, at han ønskede dem langt bort.

Den 26. Maj drog Korpset, 200 Mand stærkt, Syd paa sammen med den øvrige Hær. Inden de afmarcherede, gav Gæstgiver Frederici dem gratis Kaffe, og de skrev alle deres Navne i Fremmedbogen.

Fra Aarøsund marcheredes til Angel. Her blev Korpset forænet med det rekonstruerede v. d. Tannske Korps og deltog sammen med det i Overfaldet ved Hoptrup og Angrebet paa Haderslev.

Efter Nørrejylland's Rømning den 26. Maj trak General Wrangel sig tilbage og lod Hæren tage Stilling mellem Flensborg og Tønder. Det danske højre Flankekorpsets Oberst Juel fulgte efter og tog Stilling ved Hoptrup.

Aarøsund havde nu en Tid Ro. Men efter Overfaldet ved Hoptrup Natten mellem 6. og 7. Juni og Flankekorpsets derefter noget overilede Retræte bag den nørrejske Grænse, mærkedes i Færgestedet straks den nære Fjende. »Dannevirke« meddeler 18. Juni 1848:

»Paa Grund af Frygt for Presning strømmede Haderslev Amts Beboere i Pinsedagene, altsaa efter Flankekorpsets Tilbagegang, hen til Kysten for at finde Tilflugt paa Skibene. Paa den lille Ø Aarø skal der være landsat 1000.« (??)

Faa Dage efter Retræten overtog General Bülow Kommandoen over Flankekorpset og rykkede igen frem og besatte Haderslev. Fjenden besatte Aabenraa. De flygtede kunde nu vende tilbage til deres Hjem igen. Fra Pladskommandanten i Assens foreligger følgende Meddelelse, dat. 11. Juni 1848:

»— — — Ifølge Efterretning fra det slesvigske, som antages paalidelige, er en stor Mængde Bønder flygtede til Aarø, og flere selv hertil for at undgaa en tvungen Udhævelse af Mand-

skab, Fjenden, efter Udsigende Preussere, skulle have foretaget i det nordlige Slesvig. — Dags Eftermiddag skal ifølge senere Efterretninger være sendt til Aarø, at Flygtningene roligt kunne vende tilbage til deres Hjemstavn, da de danske Tropper igen have indtaget de tidligere Stillinger Syd for Haderslev —«^o)

I Slutningen af Juni fortæller »Fyens Avis«:

»Fra Aarøsund meddeles, at den 24. Juni i de nærliggende Landsbyer viste sig en ung Mand, hvis Spørgsmaal om mange Ting, navnlig om vore Tropper, om Efterretninger fra Fyn o. a. forekom nogle Bønder mistænkelige. De fulgte efter ham og traf ham i en nærliggende Kro og nødte ham til at følge med ned til en Kanonbaad under Leutnant Rander. Her kom det til nærmere Forklaring, og det viste sig ganske rigtigt, at Personen var kommet for at spionere. Efter hans eget Udsagn var han Søn af den bekendte Advokat Gülich og for et Par Dage siden udtraadt af Frikorpset. Han blev arresteret og bragt om Bord paa Skonnerten Delphin, siden efter Forlydende til Hekla«.

»Fædrelandet« fortæller fra samme Tid:

»Den som Spion indbragte Søn af Advokat Gülich er kun 18 Aar og hører til Aldossers Korps, som sammen med det v. d. Tannske ligger i Aabenraa. Han har forladt Byen den 23. om Morgenen tidlig og begivet sig til Aarøsund for at udspejde, om der laa Orlogsskibe i Haderslev Fjord. Hvad der formentlig har bevæget ham dertil, var, at der i Aabenraa fortælles almindeligt, at den svenske Flaade for en Del skulde ligge ved Aarøsund, hvorom han ønskede at skaffe sig bestemte Oplysninger. For at være ukendt havde han aflagt sin Uniform og sine Vaaben og iført sig Bondedragt. I Aarøsund var han straks blevet anholdt af nogle Bønder, som forlangte at se hans Papi-rer. Da han ingen havde, blev han afleveret til en Leutnant paa Kanonbaaden. Senere er han afleveret i Slesvig.«

Blandt dem, der tog Spionen Gülich til Fange, var Skole-lærer L. Erichsen fra Hajstrup.

I de samme Dage arresterede Chefen for Vagtskibet nogle

Folk, om hvem man vidste, at de havde spioneret til Fordel for Fjenden. I Skrivelse af 29. Juni meddeler det kgl. Slesvig-Holsten-Lauenborgske Cancelli til det kgl. Kommandantskab i København en Fortegnelse over 13 Fanger, der snarest bliver overført til Byen. Af denne Fortegnelse skal nævnes:

1) Postholder Chr. F. Frederici.

2) Pens. Leutn. M. Martensen,

begge af Aarøsund.

3) Forpagter O. R. F. Siebel, Aarø.¹⁰⁾

Frederici blev frigivet, da hans Hustru ulykkeligt var blevet dræbt.

Den 29. Juni kom Angrebet paa Haderslev. Under Angrebet skulde v. d. Tanns Korps forsøge en Overgang over Haderslev Fjord for at omgaa den danske Hærstyrke. Forsøget blev gjort ved Lønt Strand, men mislykkedes.

Her fik Kaptajn Aldosser at vide, at fra de danske Vagtskibe havde man gjort Landgang i Aarøsund og bortført Gæstgiver Frederici for Spioneri og truet hans Kone med, at hvis Friskarerne igen kom i Gaarden, vilde den blive skudt i Brand.

Der havde dog ikke været Tale om nogen Trusel. Chefen for Vagtskibet havde Ordre til at beskyde Fjenden, hvis denne besatte Færgegaarden. Det havde han meddelt Fru Frederici og raadet hende til at flytte bort.¹¹⁾

Den 30. Juni om Aftenen Kl. 11 fik Kaptajn Aldosser Korps Ordre til igen at stille paa Sønderbro i Haderslev. Vogne stod parat, og Kl. 1 var de i Aarøsund. Denne Gang havde de 2 Stk. 12 Pd. Kanoner med.

Forposterne blev udstillet til venstre for Færgegaarden, og bag den med Træer bevoksede Højde stillede Aldosser sine Kanoner og rettede dem mod den 1400 Skridt borte liggende Delphin, der havde afløst Neptun.

Fru Frederici tog venligt mod Korpset, men frygtede, hvad der vilde komme.

Freischärlerne begyndte straks en livlig Virksomhed. Alle mistænkelige skulde arresteres. Omkring 1. Juli fortælles, at Kirkesangeren i Øsby sammen med 24 andre blev arresteret. Skolelærer L. Erichsen i Hajstrup skulde ogsaa have været arresteret, men flygtede i Tide til Fyn. Om ham findes følgende Erklæring:

»Efter Anmodning af Skolelærer L. Erichsen fra Haistrup i Øsby Sogn i det slesvigske, bevidner jeg herved, at ovennævnte Skolelærer er den Mand, der til mig ankom og overleverede den af ham den 24. Juni i Aarøsunds Færgegaard paa-grebne Spion, Gülich, der senere blev transporteret ombord i Skonnerten Delphin, commanderet af Premier-Leutnant Sommer.«

Aarøsund, 6. Juli 1848.

Ærb.

M. N. Rander.

Chef for C. C. Nr. 2.

Ovenstaaende bevidnes ligeledes af:

Sommer,

Premier-Leutnant i Marinen.¹²⁾

Som Erstatning under sin Landflygtighed og sikkert ogsaa Belønning for Fortjenester som Spejder eller lignende fik Erichsen udbetalt 20 Rdl. om Maaneden. En Skrivelse fra det Slesv.-Holst.-Lauenb. Cancelli af 24. August fortæller:

»De underrettes herved om, at Finants-Deputationen har ansøgt for Dem paa Assens Amtstue 60 Rdl. for Maanederne Juli, August og September, og at De fremdeles vil kunne regne paa 20 Rdl. maanedligen, saa længe Deres Landflygtighed varer.

Cancelliet haver med særdeles Tilfredshed bemærket Deres Troskab og Nidkærlighed for Konge og Fædreland og skal i Fremtiden have Dem i Erindring.

Formedelst Deres for den danske Sag udviste Iver troer Cancelliet at see i Dem den rette Mand, hvem Udbredelsen af medfølgende Flyveblad kan betros. De ville enten selv eller ved at tilstille Eksemplarer til Dem bekendte Mænd søge at

kaste saa mange som muligt over paa Kysten af Slesvig hist og her, hvor det lader sig gøre.«¹³⁾

Den 2. Juli tages Vagtskibene under Beskydning. Hempels Avis meddeler:

»Natten efter Angrebet paa Haderslev har Fjenden i Stillehed kørt Artilleri til Aarø Sund, hvormed de begyndte at beskyde saavel Najaden (skal være Delphin) samt de der posterede Kanonbaade. Korvetten, hvis Skyts ikke var svært nok til med Kraft at besvare Fjendens Ild, littede Anker, men Kanonbaadene vedligeholdte en heftig Ild til Kl. 6 om Morgen.¹⁴⁾»

Krigsministeriet meddeler følgende:

»De nærmere Omstændigheder ved det Sammenstød, der den 2. Juli har fundet Sted ved Aarø Sund, er efter de til Marineministeriet indkomne Rapporter følgende: Da Fyret ved Aarø Sund slukkedes Kl. 2 om Morgen, og Mennesker stimlede sammen ved Strandbredden, lod Leutnant Sommer, som var stationeret der med Skonnerten Delphin og en Kanonchalup og havde Ordre til ikke at lade Fjenden sætte sig fast i Aarø Sunds Færgegaard og paa Broen, affyre et Kardætskskud mod en tæt Klynge. Øjeblikkelig aabnedes imod Skonnerten fra 2 eller 3 bagved Færgegaarden placerede Kanoner en Styk- og Brandgranatild, der besvaredes fra Skonnerten med Kugler og Bomber. Denne Beskydning varede en Timestid, hvorefter Skonnerten gik udenom Aarø til Aarø Sunds søndre Indløb, hvor det formodedes, at Fjenden opkastede Batterier. Da nogle Skud fra Skonnerten ikke besvaredes, trak denne sig tilbage. Fartøjerne er ubeskadigede, uden Døde og Saarede; de fjendtlige Friskarer under fremmede Officerers Commando, skulle have 1 Død og 6 Saarede, desværre er tillige en Kone dræbt og en Pige saaret, samt Bygningerne temmelig beskadigede.«¹⁵⁾

Og Kanonbaadene kunde tage Kampen op med Batteriet. »Vi maatte erkende, at Danskerne havde gode Artillerister. Alle Bomberne slog ned i Bygningerne«, skriver en Deltager paa tysk Side.

I et Brev, dat. Assens 2. Juli, fortæller Redaktør Kock: »Her vækkedes vi i Morges Klokken 3—4 af en Kanonade, der drog os ned til Bryggen. Snart indtraf en Baad under Krydstoldbetjent Glæser derovrefra hertil. Den havde ligesom andre danske Jagter ligget i Aarø Vig og var, ikke uden Fare for de fjendtlige Kugler, sluppet ud derfra. Nærmere inde ved Aarøsund laa en Kanonbaad Nr. 2 under Rander, og Skonnerten Delphin var ligeledes i Nærheden. I Morges Klokken 3 hilsedes begge Fartøjer af nogle Kanonskud fra Starnden. Det viste sig nu, at Tyskerne havde opkørt 2 Kanoner eller maaske flere ved Bygningerne i Aarøsund. Rander blev liggende med sin Baad, medens Delphin gik Østen om Aarø og Syd fra atter ind i Sundet for bedre at naa de fjendtlige Strandvagter. Kanonaden varede fra Klokken 3—5. Man paastaar, at der paa Fjendens Side har været noget Tab. Nis Lorentzen har begivet sig til Aarø.«¹⁵⁾

Da Skydningen begyndte, stillede Freischärlerne og Folkene fra Færgekroen sig bag den modsatte Gavl af Færgehuset for at være i Sikkerhed. De stod i en lille Forstue. Pludselig slog en 68 Pd. Bombe ned i Gulvet midt iblandt dem; men en Mand sprang hurtig hen og slukkede den. Bomben var gaaet gennem Døren i Facaden og 2 Mellemvægge og ramlede saa ned i Forstuen. Folkene fra Færgekroen blev bange og løb bort, mellem dem var Fru Frederici. En Officer vilde holde hende tilbage, men maatte selv søge Læ bag Laden for en ny Bombe. Lidt efter hørte han en ung Pige fra Gaarden, Minna, klagende raabe: »Madammen! Madammen!« Han sprang hurtig til. I en Grøft bag Laden laa Fru Frederici. Hendes Klæder brændte. Hurtig vendte han hende om og saa da en stor, rød Plet paa hendes venstre Side. Bomben, han havde søgt Læ for, var sprunget, og et stort Stykke havde ramt hende. Han raabte efter Hjælp; men først nogle Minutter efter, da der var sprunget endnu to Bomber, kom Hjælpen. Hurtig blev Fru Frederici baaret ind i Vognporten og lagt paa en Vogn i noget Halm, og

der blev sendt Bud efter en Læge; men inden han kom, var hun død paa Vej til Øsby.

Endnu en Tid fortsattes Beskydningen, og alt blev ødelagt i Færgehuset og i »das Herrnhaus«. Folkene flygtede bort. Ogsaa Freischärlerne fandt det raadeligst at forsvinde og trak sig tilbage til Øsby. Kort efter gjorde Danskerne Landgang og hørte, at Fru Frederici var dræbt, hvad de dybt beklagede, og udtalte Ønsket om at følge hende til Graven.

Kaptajn Aldosser havde længe næret Ønske om at faa en Sammenkomst i Stand med de danske Officerer. Under sit forrige Ophold i Aarøsund havde han sendt Indbydelse til dem, men havde faaet Afslag. Nu saa han igen en Anledning og sendte en Parlamentær ud til Skonnerten med Indbydelse til at deltage ved Begravelsen. Men Officererne stolede ikke paa Freischärlerne. De vilde dog ikke synes fejge og sendte en ung Svensker i Civil til Begravelsen, der fandt Sted paa Øsby Kirkegaard den 4. Juli.

Efter Begravelsen ledsagede Kaptajnen Svenskeren ud paa Skonnerten og indbød personlig Officererne til en Sammenkomst. De efterkom Indbydelsen, og ved Ruinerne af Færgehuset blev der holdt et Gilde, hvortil Major v. d. Tann mødte i Spidsen for sine Officerer. Skønt Anretningen var ret mangelfuld, var Stemningen dog høj, dertil bidrog den rigelige Vin. Med Humøret steg Lovprisningerne over Modparten lidt voldsomt, og en af de danske Officerer holdt en Tale, hvori han under stor Moro titulerede v. d. Tann som »der Räuberhauptmann«, medens denne omgaaende kvitterede ved at kalde de danske Officerer »die dänischen Seeräuber«. Efter at have festet fra Klokken 11 om Formiddagen til Klokken 6 om Eftermiddagen skiltes man i bedste Venskab og med den Overenskomst, at Freischärlerne ikke maatte beskyde de forbisejende Koffardiskibe. Til Gengæld maatte Danskerne ikke skyde paa Strandvagten (dette Løfte blev brudt af Preusserne).

Selskabet maa have passet Søofficererne, for næste Dag mødte Premierleutnant Sommer og Leutnant Rander igen.

General Wrangel blev vred, baade over, at Friskarerne havde indladt sig i Kamp med de danske Skibe, og over, at der bag efter var festet, og efter Modtagelsen af Kaptajn Aldosser Rapport udtalte han alt andet end milde Ord over Freischärlerne. Kaptajn Aldosser svarede i den Anledning: »Angribe dem maa vi ikke! Drikke med dem maa vi heller ikke! Hvad Djævelen skal vi saa med dem?» Imidlertid tog General Wrangel Kanonerne fra dem. Herover blev Kaptajn Aldosser meget vred og truede med at gaa sin Vej.

For at forsone den vrede Bajer ankom en preussisk Leutnant Beelitz Natten til 7. Juli med et Batteri, bestaaende af 2 24 Pd. Granatkanoner og 4 12 Pd. Kuglekanoner. De 2 24 Pd. Granatkanoner blev opstillet i Færgegaardens Have, 30 Skridt fra Kysten, bag ved en Vold, bevokset med Buske. Kuglekanonerne stod lidt Nord derfor.

Klokken 4 om Morgen kom en Melding fra Vagten, at et Dampskib var i Sigte. Det styrede ned til Kanonbaaden og opholdt sig der ca. 10 Min. og gik saa Syd paa.

Det var det lille Dampskib Odin, der var paa Vej fra Kolding til Als med en svensk Oberstleutnant Harzelius og hans Søn, de kom fra Hovedkvarteret i Viuf, samt en Del Krigsfanger, der skulde udveksles. Da Skibet kom paa Siden af Vagtskibene, spurgte Kaptajnen, om han kunde sejle gennem Sundet. Der blev svaret, at det kunde han sikkert. Vel havde man den 2. Juli haft Kamp med et Batteri ved Færgegaarden; men det var samme Dag trukket bort, og flere Gange i de sidste Dage var Skibe gaaet igennem uden at blive beskudt. Odin sejlede efter den Besked gennem Sundet. Men da Dampskibet var ud for Færgegaarden i en Afstand af ca. 1200 Skridt, gav Granatkanonerne Ild. Det første Skud gik over, det andet tog en Del af Skanseklædningen, det tredie ramte Kedlen, saa Skibet kom i Fare for at synke, og skoldede Maskinmesteren og en Matros

betydeligt. Skibet blev da sat paa Grund i Aarø Vig, Mandskab og Passagerer sprang over Bord og reddede sig i Land, medens Beskydningen fortsattes.

Kanonbaaden havde imidlertid nærmet sig og løsnet nogle Skud mod det fjendtlige Batteri; men da dette blev trukket bort, og det ikke var tilraadeligt over for det svære Skyts at trænge længere ind i Sundet, ophørte Ilden. Kanonerne var dog blot trukket hen i en anden Stilling og ventede der paa, at Skibe skulde komme Odin til Hjælp. Dette skete ikke, da Delphin løb Øst om Aarø til Sundets Sydside for at advare Skibe mod at gaa ind i Sundet.

For at bemægtige sig Odin sendte Fjenden en Parlamentær til Aarø til Kaptajnen paa Skibet med Ordre til at føre det over til den anden Side, da det ellers vilde blive ødelagt. Det kunde dog ikke lade sig gøre, da Skibet ikke kunde flyde; man huggede da Hul i det og lod det ligge.

Den danske øverstkommanderende, Kommandør Paludan, protesterede i en Skrivelse til General Wrangel over dette Brud paa Folkeretten. Odin var privat Ejendom — men det førte ikke til noget.

Skibet blev staaende paa Grunden til 21. September, da det blev slæbt til Odense, hvor det hørte hjemme. Passagererne og Krigsfangerne blev ført til Assens, derfra videre til Als.

Fra Haderslev fortælles, da Rygtet naaede dertil:

»Ved min Ankomst til Haderslev i Gaar Eftermiddags var Tyskerne helt ude af sig selv. Der var kommet Bud fra Aarø-sund, at Friskarerne havde skudt Skirner i Sænk, og Besætningen var druknet. General Wrangel og en hel Del af hans Officerer, Borgmester og Borgere fra Byen ilede dertil for at beskue Erobringen. Men lidt efter lidt kom den ene mere slukøret tilbage end den anden, og Sagen opklaredes, at det var den lille Bugserdamper Odin.«¹⁶⁾

General Wrangel skal skuffet have sagt, da han saa det lille Skib: »Kan I da ikke se Forskel paa Kong Salomon og Jørgen Hattemager.«¹⁷⁾

— — —

Det var Friskarernes sidste Bedrift. Den 16. Juli blev de beordret Syd paa til lige stor Glæde for Danske og Tyske. Selv de mest haardkogte Slesvig-Holstenere havde faaet nok af disse »Fædrelandskæmpere«, hvis Duelighed som Soldater var lig Nul, men hvis Lyst til Plyndringer havde gjort dem grundig forhadet. Som Bevis paa deres Evner i den Retning skal lige nævnes et Besøg, de, sammen med tyske Damer fra Haderslev, aflagde i Vonsbæk Præstegaard, hvor de opbrød Møblerne, udplyndrede dem og ituslog, hvad de ikke kunde medtage. Det eneste Klædningsstykke, der blev ladet tilbage, var en Præstekjole; men den var tilsølet. Man havde klædt en Kalv ud med den, ført denne ned til et Vadested, og der døbt den Frederik den Syvende. Præstens Tjenestefolk overværede, bagbundet, Scenen.¹⁴⁾

Noter:

¹⁾ Vort Forsvar 1891 Nr. 287.

²⁾ a) Friedrich af Schleswig-Holstein-Noer: Optegnelser.

b) Premierleutnant Melstedts Deltagen i Krigen 1848.

³⁾ Denne lille Enkelthed er overensstemmende med en mundtlig Meddelelse, jeg har faaet af Skrædder Jens Mogensen paa Aarø, der fortæller efter sin Fader, at man, for at fortælle paa Kutteren, naar de ikke kunde komme i Land, hængte et hvidt Lagen ud.

⁴⁾ Krigsministeriets Feltarkiv 1848—50. 1. a1. J. S. 17.

⁵⁾ Vejle Avis 27. Maj 1848.

⁶⁾ Som 4.

⁷⁾ Denne Episode er ogsaa fortalt mig af Skrædder Jens Mogensen, Aarø, fuldstændig samstemmende med den skriftlige Kilde.

⁸⁾ som 4.

⁹⁾ Krigsministeriets Arkiv, Feltarkiv 1848—50, 1, c1. 1. Pk. I. S. 9.

¹⁰⁾ samme Sted. 1. a 3. I. S. og U. S. H. P.

¹¹⁾ Ifølge Skrædder Jens Mogensen havde Chefen endog lovet først at skyde Varselskud som Tegn paa, at Beskydningen begyndte.

¹²⁾ som 10.

¹³⁾ som 10.

¹⁴⁾ Aarh. Stiftstid. 8. Juli 1848.

¹⁵⁾ do. 7. Juli 1848.

¹⁶⁾ do. 10. Juli 1848.

¹⁷⁾ Skrædder Jens Mogensens Meddelelse.

¹⁸⁾ »Dannevirke« 20. Septbr. 1848.

Andre Kilder:

Generalstabens Værk over den dansk-tyske Krig 1848—49.

Moltke: Geschichte des Krieges gegen Dänemark 1848—49.

Theodor Lüders: Denkwürdigkeiten zur neuesten Schleswig-Holsteinische Geschichte.

Dr. Ludolf Wienbarg: Darstellungen aus den schleswig-holsteinischen Feldzügen.

E. Erdemann Bordasch: Die Freischaaren in Schleswig-Holstein.

Adolf Ipsen: Das Wasmersche Freicorps.

G. L. Martens: Tagebuch eines Freiwilligen des v. d. Tannschen Corps.

Wilhelm Hamm: Freischaaren-Novellen.